

ENTREVISTA A JOAN JORBA, ESCENÒGRAF.

"L'ENGINY SURT DEL CAP I NO DEL TALONARI"

dossier

JESÚS A. VILA*

PERIODISTA

Joan Jorba va néixer a Esparreguera l'any 1962 i des d'aleshores hi viu i hi treballa. Fa cinc anys que està instal·lat en una de les antigues naus de filatura de la colònia Sedó, fent el que li agrada, és a dir, projectant, creant i construint escenografies.

L'empresa Jorba Miró, on treballa el matrimoni, és, com ell afirma, un centre de producció obert en el qual, els que ho demanen, poden veure una part consubstancial del procés de creació teatral: la construcció de l'escenografia que, més tard, amb el vestuari, les caracteritzacions, els utilitats i tota la complexa parafernàlia de les bambolines, provoquen la màgia de la ficció damunt de l'escenari.

En un dossier documental sobre el teatre al Baix Llobregat, no hi podia faltar l'experiència d'un dels principals escenògrafs de la comarca, nascut a redós de la Passió d'Esparreguera, escola no solament d'actors, com és ben palès en el cas de Jorba.

Joan Jorba, d'altra banda, va ser responsable tècnic dels espectacles del Tricicle des dels seus orígens i fins l'any 2003 i ha fet múltiples realitzacions escèniques per a espectacles teatrals d'arreu del país i de fora, per al cinema, per a la televisió i per a multitud d'esdeveniments, congressos i celebracions diverses.

D'entre les produccions més destacades, n'enumerem unes quantes:

De metros i metros (1986, dir. Ramon Oller, prod. Metros Cia. De Dansa),

Slastic (1987, El Tricicle),

La Loll (1990, dir. Ventura Pons, prod. Anexa / Loll Bertran),
El barbero de Sevilla (1993, dir. Carles Sans, prod. El Tricicle),
Diwano (1995, cor. Ramon Oller, prod. Compañía Nacional de Danza),

Políticament incorrecte (1997, diss. Pau Rueda, dir. Paco Mir),
Dakota (1998, diss. Montse Amenós, dir. Josep M. Mestres, prod. Tantaka Teatros / Tres x 3),

El sopar dels idiotes (1998, dir. Paco Mir, prod. Vània Produccions),

Colors (1999, diss i dir. Javier Mariscal, prod. Anexa / Estudi Mariscal),

SIT (2002, diss. Lluç Castells, dir. El Tricicle, prod. Factoria d'Espectacles),

Poe (2002, diss. Josep Rosell, dir. Joan Lluís Bozzo, prod. Dagoll Dagom),

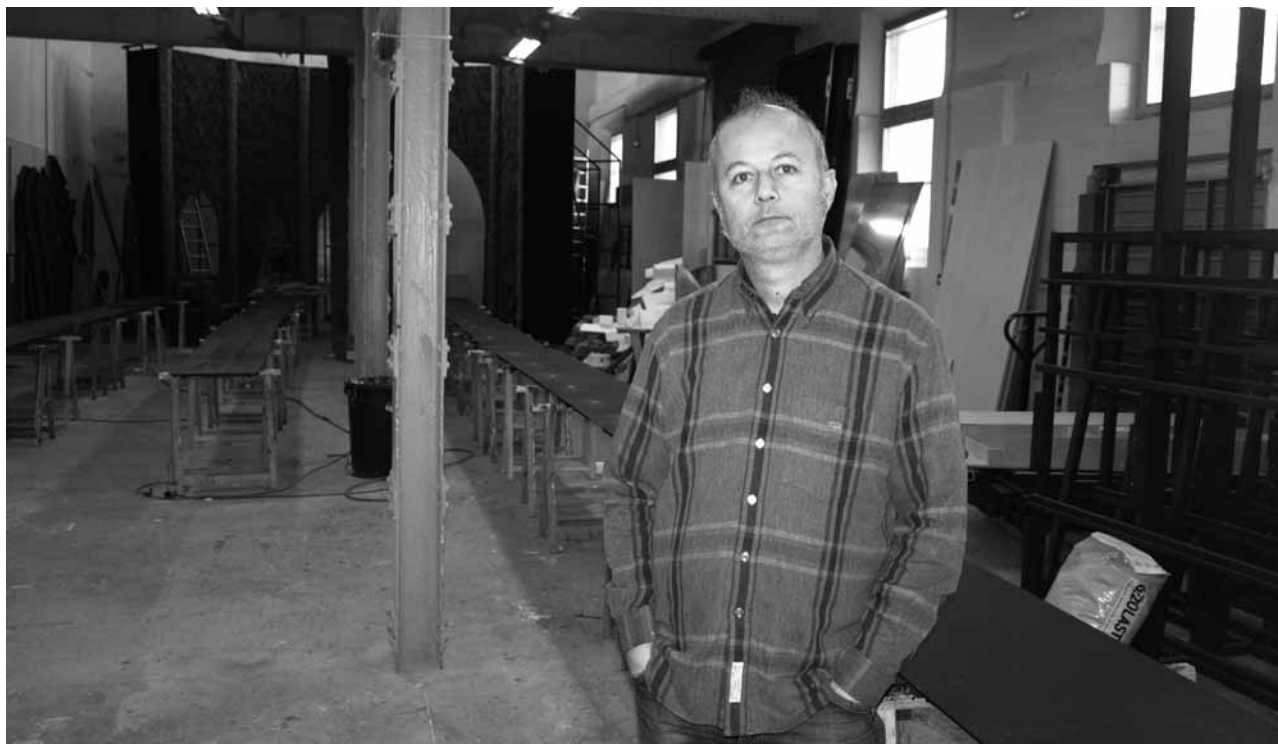
Les aventures extraordinàries d'en Massagran (2005, dir. Joan Castells, prod. TNC),

Vam passar amb Joan Jorba tota una tarda al seu espai de creació i treball, i aquest és el resum de la llarga conversa en què també va participar la nostra amiga Joana Llordella, que havia fet el contacte i que coneixia a fons temàtica i personatge.

J.A.V. Per què i quan et fas escenògraf?

Joan Jorba. No ho sé ben bé. Jo sempre he fet el mateix. Vaig néixer a Esparreguera i Esparreguera sempre ha tingut una tradició teatral, tot i que la meua família no tenia cap relació amb el teatre. Jo recordo, per exemple, que quan a l'escola es feia teatre, a mi m'encarregaven de pintar les cartolines de l'escenari i segurament la vinculació d'Esparreguera amb el teatre hi va influir. La veritat és que jo vaig estudiar una carrera tècnica —projecció de màquines elèctriques per a la indústria— que mai no he fet servir, tot i que el que hi vaig aprendre després m'ha servit força. Un bon dia vaig descobrir que m'estaven pagant per fer aquestes coses que sempre m'han agradat i em vaig dir a mi

* **Jesús A. Vila i Garcia**, llicenciat en Història per la UB i periodista. Col·laborador del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat on fa tasques d'edició i informació, dirigeix una empresa de Comunicació ubicada al Baix Llobregat, on viu des de sempre.

Joan Jorba, el dia de l'entrevista, a la nau de producció de la colònia Sedó d'Esparreguera.

mateix: si et paguen per fer això és que no deu estar pas tan malament i tenint en compte que a mi m'agradava, doncs ja et pots imaginar...

J.A.V. Quina influència hi té la Passió en la teva dedicació i trajectòria professional?

Joan Jorba. La primera vegada que vaig anar a la Passió va ser perquè vaig acompanyar-hi un amic i, com passa sempre a Esparreguera, si vas a la Passió acabes fent d'actor. Jo no devia ser gaire bo perquè un any em van dir que se m'havia acabat el paper, però que potser voldria pintar els decorats. Segurament aquelles primeres feines a l'escola, els decorats dels teatrins amb els quals jugava de ben petit, van influir en la proposta i la proposta de la Passió no tinc cap dubte que va influir molt en la meua dedicació professional posterior, malgrat que les coses van anar molt rodades i no hi ha una relació causa-efecte gens premeditada. De fet jo, a la Passió, quan encara feia d'actor, ja em dedicava a altres qüestions més tècniques com ara els llums, etc. i el canvi va ser un canvi més aviat natural. Després jo he estat director tècnic del Tricicle durant 23 anys i hi vaig començar quan el Tricicle no tenia res. Per no tenir, no tenia encara ni públic. Després ja s'ha vist el que ha representat el Tricicle en l'escena catalana... Vull dir que les coses en el meu cas han anat bastant rodades i a força

de treballar he anat dominant les tècniques... primer comences posant tres focus i descobreixes de sobte que en portes dos-cents amb tot el que això representa. O sigui que ha estat una feina jo diria que divertida. El cert és que jo, bàsicament, m'ho he anat passant bé. I el dia que no m'ho passi bé, doncs... vendre gambes.

J.A.V. Què caracteritza una bona escenografia?

Joan Jorba. Segurament, que serveixi per explicar la història del text escrit, del moviment d'actors, etc. A banda de la il·lustració estètica que es dona per suposat, ha de servir de catapulta per explicar la història. El teatre és l'ofici dels actors i prou. Per tant, tota la resta són complements. Complementes que són allà per ajudar a fer que els actors siguin els protagonistes i que la història circuli pels camins que va fixant el director i que van fabricant els actors. Fins i tot aquelles escenografies monumentals que es fan servir, per exemple, en moltes òperes són un complement del llibret i dels cantants i, si l'òpera és un èxit, l'èxit sempre és dels cantants o del llibret, mai de l'escenografia. Quan l'escenografia sobresurt, supera aquest paper complementari que li correspon, o és perquè el text és dolent o és perquè són dolents els actors. De vegades, quan hi ha coses desmesurades en l'escenografia, s'han de veure com una accentuació

Jorba assegut en un banc de "pedra" que forma part de l'escenografia que s'estava construint en el moment de l'entrevista, "La venganza de Don Mendo", que dirigia Paco Mir del Tricicle.

d'alguna cosa que es vol explicar i no pas pel seu paper específic en l'espectacle. Si no, malament...

J.A.V. T'hi has trobat, amb la crítica sobre la desmesura escenogràfica en alguna obra? Un comentari de l'estil: "on vas a parar amb tanta parafernàlia per a tan poc text!"

Joan Jorba. Home, com que he fet tantes coses m'he trobat de tot... però en principi, jo treballo bastant directament amb els productors i amb el director i, per tant, vas una mica sobre segur. Però de vegades m'he trobat amb limitacions de recursos o bé amb tot el contrari, amb productors que volen dedicar molts diners a una producció i volen una escenografia a la mida de l'espectacle que pretenen.

J.A.V. Com funciona el procés de l'escenògraf? És a dir, com t'arriben els encàrrecs? Com es treballa després?

Joan Jorba. Depèn. Hi ha molts camins. En uns casos, és una productora que té uns drets o una idea i a partir d'aquests elements cerca un director, uns actors, un escenògraf, etc. D'altres vegades l'escenògraf ja forma part d'un equip de treball que es va repetint amb el temps i que realitza tots els

encàrrecs que li arriben al director, per exemple. En altres ocasions per vies molt indirectes, perquè algú ha vist una escenografia que li ha agradat i ha preguntat qui l'ha fet, etc. No hi ha una pauta concreta en l'encàrrec. En canvi, a l'hora de treballar, les coses ja estan més clares. Parles amb els productors i el director sobre quines idees tenen, sobre el context de l'obra, sobre els recursos disponibles, sobre el lloc o els llocs on es vol fer, i amb tota aquesta informació s'inicia el procés creatiu que, en el meu cas, és bastant físic, en el sentit que jo em faig una imatge mental de tot plegat i després, en general, m'agrada veure-ho sobre l'espai. O sigui que hi faig dibuixos, esbossos i acabo, en molts casos, fent una maqueta a escala, molt completa, que em serveix a mi per veure-hi les dificultats i, a la resta de l'equip, per fer-se'n una idea i tenir una impressió general de com quedarà un cop enllestida. I això serveix, lògicament, per fer esmenes de tot tipus i ajustar el projecte al resultat final.

Després, el procés de fabricació també és molt versàtil, de manera que hi ha escenografies que es fan a peces per després acoblar-les en funció de l'espai disponible a cada lloc on es vulgui representar, i d'altres —com una de recent del Teatre Nacional— que es fabrica d'una sola peça, es parteix amb una

moto serra per traslladar-la i muntar-la i, un cop allà, durarà el temps que es mantingui l'obra sobre l'escenari i immediatament després serà trossejada i eliminada.

Per tant, hi ha escenografies molt flexibles i escenografies molt rígides i espais que ofereixen grans facilitats i espais que només et provoquen dificultats. De fet, jo prefereixo resoldre els problemes amb enginy, més que no pas amb diners, perquè de vegades tens diners de sobres però els resultats no són tan satisfactoris com quan has de fer grans esforços d'imaginació que et reporten altres beneficis més, diríem, en la línia de la satisfacció moral o artística.

Això em passa moltes vegades amb coses molt efímeres: escenaris per presentacions o per congressos on acostumes a tenir recursos, però a vegades no cal gastar-los gratuïtament, perquè pots prendre decisions imaginatives tant o més espectaculars que les que faries gastant-te els diners. I és també una feina més agraïda que el teatre, perquè això comença i s'acaba en molt poc temps mentre que en el teatre, l'apartat escenogràfic no

s'acaba mai del tot, perquè les coses s'espatllen i s'han de recompondre, refer, etc.

Hi ha un aspecte que fa referència a la coherència del llenguatge teatral on la feina de l'escenògraf em sembla clau. Es allò que relaciona el text teatral amb l'utilatge emprat, amb els decorats, amb la llum, amb el vestuari. És a dir, tot allò que no és la pura paraula dels actors o el moviment escènic. Ho teniu en compte els escenògrafs a l'hora de realitzar un muntatge?

Normalment en el nostre cas oferim un paquet complet que inclou l'escenografia, l'utilatge i la llum. No acostumem a treballar el vestuari o la caracterització, excepte en alguns casos en què sí que ho hem fet per la complexitat de tot plegat i justament per no incórrer en greus errors de coherència. Per tant, penso que, en efecte, la coherència és fonamental. En aquest sentit, ens hem de fixar en el cinema, on la coherència en el llenguatge general es cuida molt per evitar que hi hagi coses que no encaixen, que fan mal a la vista.

J.A.V. I sou autocrítics els escenògrafs amb els resultats finals, un cop l'espectacle teatral ja funciona?

Joan Jorba. A mi això m'ha passat diverses vegades amb espectacles normalment llargs. Llargs, en el sentit que triguen molt des que es pensen fins que es posen sobre l'escenari. A mi em passa que de vegades m'enamoro de coses concretes que em sembla que han de funcionar força bé en

Un espai multifuncional fa d'oficina, espai de creació i lloc de reunions.

l'escenografia, en els llums, etc. Resulta que si el procés és llarg, la fase d'enamorament va canviant i quan ho veus al teatre gairebé et sorprens que aquelles coses que tant et van enamorar en moments concrets, ara les trobis bastant banals. O sigui que sí. Som autocrítics, segurament per cansament. I algunes vegades acabes pensant que t'has equivocat considerablement amb el que has fet. Afortunadament són poques vegades. I també he de dir, en honor de la veritat, que m'ha passat a l'inrevés: que hi havia coses que pensaves que no estaven malament però que no et semblaven brillants, i que després t'han sorprès molt favorablement quan has vist com funcionaven. Són coses, en general, que et donen molt bon rotllo perquè et mostren la mesura de l'estreta relació entre el text, els actors, l'utilatge, l'escena, etc. com si sempre haguessin estat allà, com si l'autor del text les hagués considerat imprescindibles a l'hora de posar-ho en escena. Recordo en aquest sentit aquella peça de "M'agrada molt el que fas", que es va fer al Capitol i on vam fer servir una cosa molt kitsch que resultava espectacular...

J.A.V. De quina cosa et sents més satisfet de tot el que has fet?

Joan Jorba. No ho sé, no és fàcil, n'hi ha unes quantes. Em sento especialment content i guardo molt bons records d'una cosa que vam fer amb el Ramon Ollé, que és una versió de l'òpera Carmen; és una cosa que va engegar amb una idea i que li vaig donar tant la volta que semblava una altra cosa per explicar la mateixa història. També una peça molt enginyosa amb la companyia de la Mar Gómez, en què el resultat final va ser molt millor del que es podia esperar. En realitat jo estic molt content de gairebé tot el que hem fet i, si no hagués estat així, segurament hauria fet alguna altra cosa.

J.A.V. Un escenògraf, es guanya bé la vida?

Joan Jorba. Depèn. Nosaltres vivim d'això i vivim feliços. Es pot viure bé? Doncs sí. Ens hem embrancat amb aquest taller on les tres quartes parts de la feina és una feina de projecció i de fabricació de

Jorba a l'espai de dibuix i fabricació de maquetes.

projectes d'encàrrec propi i una quarta part que són feines que construïm per a altres. I també en aquesta part de la feina per a altres ens ho acabem passant bé, perquè la nostra experiència serveix —i es valora— en moltes ocasions, per resoldre solucions tècniques que en principi l'escenògraf encarregat del projecte no ha valorat prou o no ha tingut prou en compte. A mi m'agrada pensar que estem fent una feina que serveix per ajudar a la comprensió de l'espectacle teatral.

J.A.V. Com veus el futur de l'escenografia a Catalunya?

Joan Jorba. La veritat és que corporativament ens hem plantejat molt poques coses. Hi ha una associació d'escenògrafs, però el que passa és que aquest és un ofici on la gent aprèn tota sola. Aprèn a base de treballar i experimentar. I la gent prové d'espais molt diversos, de la comunicació audiovisual, de Belles Arts, alguns de l'Institut del Teatre que és l'únic lloc on hi ha una formació reglada sobre el tema. Per tant, de gent n'hi ha. Si hi continua havent teatre i per tant hi continua havent recursos per fer teatre, necessàriament hi haurà d'haver nous escenògrafs. Els diners, en aquest ofici, són importants, però tampoc no són imprescindibles. El Fabià Puigcerver, per exemple, es va passar bastants anys a Polònia fent escenografies de coses que trobava pel carrer. Quan va tornar

aquí, durant una època, al Teatre Lliure va seguir aquesta mateixa dinàmica i va fer coses senzillament excepcionals, tant de concepte com de resolució estètica, com de tot. Ell va generar una manera d'entendre els espais amb un cost zero, a base de materials de reciclatge que semblaven inservibles. Coses que demostren que l'enginyer es fa amb el cap i no amb un talonari. El teatre i l'espectacle han existit sempre i sempre existiran, i tot això sempre ha generat estats d'opinió diversos que són literalment sensacionals.

J.A.V. I des de la perspectiva del Baix Llobregat que és el lloc on has nascut i on tens instal·lat el taller, quin diagnòstic faries de la situació teatral?

Joan Jorba. Jo sempre he partit de la base que el teatre és diversió i que quan el teatre, a banda de diversió, es converteix en un factor cultural es fa més conflictiu. També en molts aspectes s'enriqueix, però en d'altres es conflictivitza. Per exemple: abans, en tots els pobles hi havia teatres. Teatres que regentaven particulars, que programaven coses i que en molts casos vivien d'aquesta feina. La gent hi anava i molta de la gent que hi anava com a espectadors després feia teatre al seu poble. Aquest teatre era un teatre que funcionava perquè la gent anava a passar-s'ho bé i no necessitava recursos públics. Quan el teatre necessita recursos públics, la cosa es complica i entra en

crisi. I quan les administracions s'hi impliquen, el teatre perd aquella frescor que tenia. Per tant, la comarca no està al marge d'aquesta situació general, tret que aquí tenim algunes tradicions tan arrelades que mai no es podran perdre.

D'altra banda penso que la gent que s'interessa pel teatre al Baix Llobregat és, en aquest sentit, afortuna-

da, perquè no a tot arreu hi ha espectacles de l'envergadura de les Passions ni centres de producció com per exemple el nostre, que és un centre obert, on es pot veure el procés de creació i tot el que l'envolta amb molta facilitat. I a més, hi ha una tradició teatral d'aficionats que no s'hauria de perdre i que hauria de comptar més amb la imaginació i menys amb els recursos, per poder tirar endavant les seves iniciatives.